

II КОНГРЕС СОЦІОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ

*(за матеріалами пленарних засідань
та роботи секцій і "круглих столів")*

У кожній галузі науки є події, після яких її представники – вчені та аспіранти, теоретики та емпірики – довго обговорюють наслідки цих подій: інформаційні, соціальні, інтелектуальні, методологічні. Саме такою подією для української соціології став II Конгрес Соціологічної асоціації України "Соціологія та суспільство: взаємодія в умовах кризи", який проходив 17–19 жовтня 2013 р. в Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна, – так само, як був, за багатьма відгуками, визначальною подією I Конгрес САУ, що відбувся чотири роки тому та проходив також у Харкові.

На Конгрес було подано близько 600 заявок на індивідуальну участь, 24 заявки на проведення секційних засідань, 10 заявок на "круглі столи", семінари, засідання соціологічного клубу Соціореаліті. Два пленарні засідання, що викликали підвищену зацікавленість, включали виступи відомих учених з Харкова, Москви, Санкт-Петербурга, Києва, Будапешта. У цілому географія Конгресу була вражаючою. Серед його учасників були представники всіх соціологічних центрів України, вчені з Росії, Білорусії, Польщі, Литви, Словенії, Німеччини, Індії, Туреччини, Казахстану, Австрії, Угорщини.

Учасники Конгресу представили свої наукові досягнення як у формі тез (шістсотсторінковий збірник тез, здається, відображає всі сучасні напрями та досягнення соціології), так і у формі статей, що опубліковані у збірнику наукових праць "Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства" (вип. 19).

Особливу увагу учасників Конгресу привернула доповідь на першому пленарному засіданні фундатора радянської соціології, вченого зі світовим іменем В. О. Ядова. Зазначені ним у доповіді проблеми трансформації радянських суспільств були обговорені на засіданні "круглого столу" "Теоретичні проблеми дослідження суспільств, що трансформуються", який викликав величезний інтерес як українських, так і зарубіжних учасників Конгресу.

Нижче подано коротку інформацію щодо роботи секцій та "круглих столів" II Конгресу САУ.

СЕКЦІЯ 1
"СУЧАСНА СОЦІОЛОГІЯ У ПОШУКАХ
АДЕКВАТНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ТА ТЕОРІЇ"

Керівники секції:

Танчер В. В. – д-р соціол. наук, проф. кафедри соціології та психології Київського національного університету культури і мистецтв;

Яковенко Ю. І. – д-р соціол. наук, проф., завідувач кафедри галузевої соціології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Виходячи з теми II конгресу САУ "Соціологія та суспільство: взаємодія в умовах кризи", на секції обговорено питання, пов'язані з аналізом проблеми соціальної детермінації кризи в сучасній соціології, що, на думку учасників дискусії, виявляється в тенденціях щодо змін у методологічному забезпеченні соціологічних досліджень на емпіричному та теоретичному рівнях. Спираючись на класичні уявлення про розвиток "за спіраллю", спостерігаємо повернення позитивістської редукції соціологічної теорії до емпірії, а методології – до методів і процедур, що знаходить своє оформлення у відповідному переході від наукової класики до різних форм некласики.

Глобалізоване суспільство схарактеризовано сучасними соціологами як кризове, бо для нього характерні перманентні процеси руйнування жорстких соціальних структур, не здатних повертатися в стан стабільності і рівноваги. Тому вкрай актуальним для соціології стає пошук теоретичних підходів, здатних адекватно описувати і пояснювати нову соціальну реальність.

Тим не менш, незважаючи на зростаючий інтерес до кризового суспільства, формування загальної теорії кризи на підставі уявлень постнекласичної соціології, зокрема екзистенціальної, не завершено.

Цікавою ознакою сьогодення є те, що раніше відсутність загальної соціологічної теорії самими соціологами сприймалося як недолік, як завдання, що вимагає свого рішення, то зараз ряд авторів вже говорить про це з гордістю як про подолання утопічної, на їхню думку, ідеї зведення всього нескінченного різноманіття проявів соціальної реальності до однієї моделі, а еталоном для них в ролі загальної теорії є Вікіпедія. Іншій групі дослідників зазначене надає підстави вважати, що соціологія так і не доросла до свого власного імені, яке обіцяло розкриття логосу суспільства, та сумніватися в науковому статусі своєї нібито науки.

Проте, дійсно наукова методологія, що може сприяти поверненню до класичних наукових стандартів, може розроблятися лише з орієнтацією на ефект відсутності. За великим рахунком, відсутність методології – це теж методологія як маніпулятивна технологія замовчування суб'єкта соціального замовлення на подібні наукові дослідження! Не секрет, що немала частка, зокрема, американських класиків обслуговувала потреби окремих приватних власників або їхніх кланів (вивчайте біографії!). Їхня орієнтація на емпіризм – це редукція соціально значимого до приватно значимого (в логіці – загально-

го до особливого, а то й часткового). Емпіризм в соціології – це надання методикам значення методології, перетворення процедур у світоглядні принципи. Наука без методології – це наука особливого роду, а тому, якщо розглядати методологію цього роду, то треба виявляти її, так би мовити, принципи, логіку та способи замовчання реальних соціальних проблем тощо.

СЕКЦІЯ 2 "НАЙНОВІШІ МЕТОДИ ЕМПІРИЧНИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ"

Керівник секції:

Горбачик А. П. – канд. фіз.-мат. наук, доцент, декан ф-ту соціології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Виступ **Д. Г. Ротмана** (Білоруський державний університет) був присвячений підходам та вимогам до аналізу інформації сучасних соціологічних досліджень. **О. І. Кізілов** – зав. кафедри методів соцдосліджень Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна поділився судженнями про особливості соціологічного й маркетингового досліджень. **Н. Отрешко** (Інститут соціальної роботи та управління Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова) розглянула роль спостерігача в класичній та посткласичній методологіях. **Г. В. Кученкова** (Російський державний гуманітарний університет) познайомила зі специфікою використання двох логіко-комбінаторних підходів до багатовимірного аналізу соціологічних даних. **О. П. Шестаковський** (Інститут економіки та прогнозування НАН України) зробив акцент на можливостях оцінки з допомогою соціологічних опитувань обсягів української трудової міграції за кордон виділив такі позитивні аспекти опитувань громадської думки: оперативність, дешевизна й частота проведення, а отже й можливість інформаційного забезпечення міграційної політики свіжими даними про динаміку трудової міграції. Основні тенденції розвитку експертного співтовариства в Росії було розкрито у виступі **Т. І. Грабельних** (Іркутський державний університет). Методологічні аспекти інтернет-досліджень соціальних змін було розкрито у виступі **О. Лобовикової** (Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля). Доповідь про методи вимірювання соціального відторгнення зробила **І. Локтєва** (Київський національний університет ім. Тараса Шевченка).

СЕКЦІЯ 3 "СОЦІОЛОГІЯ ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ"

Керівник секції:

Городяненко В. Г. – д-р істор. наук, проф. кафедри соціології Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара

З доповіддю "Публічна соціологія як об'єкт історіографічного аналізу" виступив проф. В. Городяненко, який акцентував увагу на проблемах концеп-

туалізації публічної соціології та систематизації її наукової бази в соціальному пізнанні. Був зроблений висновок, що переважна більшість соціологів, які намагаються визначити сутність публічної соціології в сучасному науковому дискурсі, єдині в одному: актуалізація публічної соціології зумовлена прагненням до істинних цінностей – соціальної справедливості, економічної рівності, додержання прав людини, політичних свобод, до виробництва більш оптимальних принципів організації сучасного соціологічного світу.

СЕКЦІЯ 4 "СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ЕТНІЧНОЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ"

Керівник секції:

Євтух В. Б. – д-р істор. наук, проф., член-кореспондент НАН України, директор Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

У межах роботи секції обговорювалися актуальні питання, пов'язані з функціонуванням етнічності в різних сферах суспільного життя. В. Б. Євтух представив у своїй доповіді Центр евалюації науково-освітніх та соціальних програм (<http://www.evaluation.com.ua>) та видання з етносоціології за останній час. Цікаві та актуальні доповіді також представили: доцент В.Л. Арбеніна ("Суб'єктивний досвід формування етнічності сучасної української молоді в біографічній ретроспективі"), професор Г.О. Кісла ("Локальна ідентичність в Україні: особливості презентації"), доцент В. І. Крячко ("Інтерконекція етнічності з різними соціополями на прикладі результатів контент-аналізу англійської наукової бази даних EBSCO").

СЕКЦІЯ 5 "РЕГУЛЯЦІЯ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ЧИННИКИ, МЕХАНІЗМИ, АГЕНТИ"

Керівник секції:

Злобіна О. Г. – д-р соціол. наук, заввідділу соціальної психології Інституту соціології НАН України

Робота секції була спрямована на дослідження функціонування чинників та механізмів регуляції соціальної поведінки в умовах соціальної нестабільності. Доповіді, представлені на секції, дали можливість теоретично окреслити специфічну конфігурацію зовнішніх та внутрішніх чинників регуляції соціальної поведінки за одночасної зміни сили впливу різних механізмів регуляції в умовах суспільної нестабільності. Головні теми обговорення концентрувалися в трьох площинах: соціальної системи, суб'єкта та власне процесу регуляції.

У цілому дискусія показала, що теоретичні розвідки проблем регуляції поведінки в умовах суспільних трансформацій досить важливі і відкривають широкі можливості для забезпечення емпіричних соціологічних досліджень на рівні конкретних поведінкових практик.

СЕКЦІЯ 7

"МЕТАМОРФОЗИ СМИСЛІВ КУЛЬТУРИ І КОМУНІКАЦІЇ: ВИЗНАЧЕНЕ І НЕЗВІДАНЕ"

Керівники секції:

Костенко Н. В. – д-р соціол. наук, проф., заввідділу соціології культури і масової комунікації Інституту соціології НАН України;

Ручка А. О. – д-р філос. наук, гол. наук. співробітник відділу соціології культури і масової комунікації Інститут соціології НАН України

Тематика секції охоплювала широкий спектр теоретико-методологічних проблем та практичних питань, що потребують нагального вирішення – від концептуалізації соціокультурної динаміки, руху культури, ролі в цьому процесі соціального суб'єкта, до найактуальніших питань релігії, морального життя, сімейних цінностей в умовах постмодерну, перегляду сфери "високого" й комерційного мистецтва та художньої літератури як специфічних форм культурного споживання та культурних практик.

СЕКЦІЯ 8

"РЕЛІГІЯ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ"

Керівник секції:

Кондратик Л. Й. – д-р філос. наук, проф., директор Інституту соціальних наук Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки

Теми заявлених на секцію виступів торкалися багатьох питань, пов'язаних із соціологічним дослідженням релігії. Підсумки дискусії підвів керівник секції – **Л.Й. Кондратик**, виступ якого був присвячений сутнісним характеристикам релігії як соціального інституту. Зокрема, зазначивши багатогранність даного феномену, доповідач окреслив основні контексти власне соціологічного аналізу релігії як соціального інституту, що "працює" на соціальному рівні і "відповідає" за ті цінності і ритуали, за допомогою яких у суспільстві підтримується солідарність і згода. Основними характеристиками релігії як соціального інституту можна вважати: тривалість у просторі й часі, специфічність інституціоналізації зразків поведінки, орієнтацію на підтримання в суспільстві солідарності та згоди за допомогою своєрідної сукупності цінностей і ритуалів, культурну легітимність. Погоджуючись із багатьма ідеями, сформульованими у виступах колег, керівник секції зазначив актуальність подальшої спільної роботи українських соціологів, які працюють у галузі соціології релігії, та об'єднання їхніх зусиль у навчально-методичній та науково-дослідницькій роботі.

ОБ'ЄДНАНЕ ЗАСІДАННЯ

СЕКЦІЇ 9 "СОЦІОЛОГІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ" ТА СЕКЦІЇ 10 "СОЦІОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙ І СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ"

Керівники секцій:

Бурега В. В. – д-р соціол. наук, проф., завкафедри соціології управління Донецького державного університету управління;

Хижняк Л. М. – д-р соціол. наук, проф. кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій, заст. декана соціологічного факультету з наукової роботи Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Дискусії розгорнулися довкола питань, пов'язаних з інституціоналізацією соціології державного управління та теоретико-методологічним обґрунтуванням соціологічної діагностики функціонування й розвитку організацій в умовах соціально-економічної кризи.

На секції обговорювалися проблеми соціології державного управління, зокрема теоретичні дослідження закономірностей, принципів, форм і методів цілеспрямованого управлінського впливу держави на процеси, що відбуваються в суспільстві, з метою їх упорядкування та забезпечення соціально адекватного функціонування його основних інститутів в інтересах соціального розвитку.

СЕКЦІЯ 11

"СОЦІАЛЬНІ ВІДХИЛЕННЯ ТА БЕЗПЕКА СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ"

Керівник секції:

Рущенко І. П. – д-р соціол. наук, проф., завкафедри соціології Харківського національного університету внутрішніх справ

Робота секції, її наповнення доповідями (21 тези у збірці) засвідчили неабиякий інтерес наукової соціологічної спільноти до девіантологічної проблематики. Особливістю порядку денного було поєднання проблематики соціальних відхилень з не менш актуальною темою соціальної безпеки.

СЕКЦІЯ 12

"СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА, СОЦІАЛЬНА РОБОТА І ПРОГНОЗУВАННЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ"

Керівник секції:

Лепський М. А. – доктор філософських наук, проф., завкафедри соціології, декан факультету соціології та управління Запорізького національного університету

Цікава дискусія розгорнулася навколо проблем іміджування та формування ринку праці випускників за спеціальністю "соціальна робота" після виступу О. М. Плахової.

Проблеми формування позитивного іміджу соціального працівника та розвитку волонтерського руху як механізму формування ринку праці та іміджевого позиціонування випускників були розглянуті у виступі проф. М. А. Лепського.

С. М. Вакуленко у своїй доповіді "Проблеми організації й функціонування системи надання соціальних послуг в Україні" загострила увагу на ролі інституту вищої школи у підготовці державних службовців та співробітників органів місцевого самоврядування у системі надання соціальних

послуг, можливості взаємодії наукових та освітніх установ у підготовці соціальних працівників для органів влади.

Під час обговорення визначались механізми впливу громадянського суспільства та науки на формування соціальної політики.

СЕКЦІЯ 13

"КРИЗОВІ ПРОЦЕСИ В ПОЛІТИЧНІЙ РЕАЛЬНОСТІ"

Керівник секції:

Кущенко О. Д. – д-р соціол. наук, завкафедри соціальних структур та соціальних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Робота секції "Кризові процеси в політичній реальності" умовно розподілилася на дві частини. У першій частині були заслухані доповіді в руслі конвенціонального політсоціологічного дискурсу. Ці виступи були присвячені представленню результатів як суто емпіричних (зокрема, були представлені цікаві своєю несподіваністю дані стосовно інтеграційних орієнтацій українських громадян), так і теоретичних досліджень. Учасники секції акцентували увагу на кризових процесах не лише в політичній реальності, а й в політичній соціології.

Загальним підсумком роботи секції можна вважати констатацію "взаємної проблемності" політичної реальності і політичної соціології.

СЕКЦІЯ 14

"СОЦІАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ, НЕРІВНОСТІ, МОБІЛЬНОСТІ"

Керівник секції:

Макєєв С. О. – д-р соціол. наук, проф., заввідділу соціальних структур Інституту соціології НАН України

Тематика доповідей стосувалася дослідження різноманітних соціально-структурних явищ у сучасному суспільстві. Значною мірою надіслані тези висвітлювали різні аспекти соціальної нерівності в українському суспільстві. Коло доповідачів складалося з представників кількох поколінь вітчизняних соціологів – від визнаних фахівців до молодих соціологів-початківців.

До інституційного аналізу соціально-структурних процесів в українському суспільстві привернув увагу присутніх **С. Катаєв** (Мелітопольський державний педагогічний університет), акцентуючи увагу на квазіінститутах, тобто тінювих соціальних структурах. Дискусію серед учасників секції викликали твердження про поширену в країні практику паралельного з обраними органами місцевої влади існування мережі тінювих регіональних керівників, так званих "смотрящих". На думку доповідача, така доволі організована контрсистема вбудована в існуючу інституційну структуру. Остання зазнає суттєвого контролю з боку тінювих агентів влади. Доповідач підкреслив, що висловлені ним думки варто розглядати як соціологічну гіпотезу, відкриту для полеміки, критики і спростування.

СЕКЦІЯ 15
"ПРАКСІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ"

Керівник секції:

Подшивалкіна В. І. – д-р соціол. наук, проф., завкафедри соціальної і прикладної психології Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

Мета роботи секції – обговорити теоретико-методологічні та методичні проблем технологізації соціогуманітарного знання, зокрема проблем праксеології як загальної методології соціології, що розглядає способи соціологічної діяльності з точки зору їхніх практичних властивостей та ефективності, була успішно досягнута.

СЕКЦІЯ 16
"ПАРАДОКСИ ПОВСЯКДЕННОСТІ: СОЦІОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ"

Керівник секції:

Ковалева І. Д. – канд. філос. наук, проф. кафедри соціології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Секцію характеризувала багатоплановість проблематики. У цілому можна виділити три основні напрями, в яких представлялися доповіді й розгорталися пов'язані з ними дискусії:

- по-перше, прояв парадоксів на рівні зіткнення різних соціологічних теорій;
- по-друге, розгляд повсякденних ситуацій, що виступають як парадоксальні, і їх осмислення в руслі різних соціологічних теорій;
- по-третє, виявлення можливостей використання парадоксів у процесі викладання та їх аналіз у методологічних координатах соціології повсякденності та етнометодології.

СЕКЦІЯ 17
"ІТ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНИХ ЗМІН:
СОЦІОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО КРИЗ"

Керівник секції:

Романенко С. В. – канд. соціол. наук, доцент кафедри соціології Інституту соціальних наук Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

Відправним пунктом розмірковувань у рамках секції став слоган: "Інформаційні технології (ІТ) перевернули наше життя". Ми спостерігаємо становлення нової суспільної формації, котру поки що називають по-різному: інформаційне, глобальне, мережеве суспільство і т. ін. Проте всі одностайно стверджують, що його основою є повсюдне поширення комп'ютерної техніки та глобальних мереж. Тому перша, можна сказати, попередня дискусія розгорнулася навколо визначення основних категорій: "інформація", "інформаційні технології", "інформаційне суспільство" і т. д.

Предметом обговорення стали особливості становлення нової суспільної формації, зумовлене поширенням інформаційних технологій, а також особливості криз цього суспільства: економічних, політичних і т. д., можливості їх прогнозування й подолання.

СЕКЦІЯ 19 "СОЦІОЛОГІЯ ПРОСТОРОВОСТІ"

Керівник секції:

Кононов І. Ф. – д-р соціол. наук, проф., завкафедри філософії та соціології Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка

Керівник секції **І. Ф. Кононов** визначив проблемне поле соціології простору, яка динамічно розвивається. Просторовий аналіз сучасного суспільства стає все більш популярним, уже створено словник соціологічного аналізу простору. Важливим є розвиток цієї дисципліни у взаємозв'язку з проблемою соціальності.

СЕКЦІЯ 20 "КОРДОНИ ТА ПРИКОРДОННЯ В ПЕРСПЕКТИВІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ"

Керівник секції:

Філіппова О. А. – канд. соціол. наук, доцент кафедри соціології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Основне питання, що постало в центрі обговорення під час роботи секції, – реконфігурація кордонів та концептуальні зміни, які вона породжує. У цьому контексті особливий інтерес викликають дослідження пострадянських кордонів. Дослідники, що взяли участь у роботі секції, зазначили, що цілком очевидно, що "природа кордонів змінюється", а це потребує нової методології їх осмислення. В існуючих дослідженнях про кордони державні кордони зазвичай розуміються як багатогранні соціальні інститути, а не тільки як формальні політичні маркери суверенітету.

СЕКЦІЯ 21 "СОЦІОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ"

Керівники секції:

Бакіров В. С. – академік НАН України, д-р соціол. наук, проф., завкафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій, ректор Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна;

Астахова К. В. – д-р істор. наук, проф., ректор Харківського гуманітарного університету "Народна українська академія"

Робота секції відзначалася високим представництвом учасників, змістовними доповідями та активними дискусіями. Предметом обговорень учасників секції – науковців України та зарубіжних колег з Росії та Польщі – стали, насамперед, проблеми забезпечення якості освіти та її інтеграції у європейський освітній простір.

В. С. Бакіров у своєму вступному слові наголосив на основних проблемах сучасної освіти, "больових точках" підготовки фахівців, зокрема соціологічного фаху. Цю тему у своїй доповіді "Сучасна соціологічна освіта в лещатах стандарту, акредитації та ліцензування" продовжила д-р соціол. наук, професор Львівського національного університету ім. Івана Франка **Н. Й. Черниш**, детально зупинившись на недоліках та перевагах стандартизації соціологічної освіти.

Значне зацікавлення присутніх викликав виступ професора Уральського федерального університету ім. Б. Н. Єльцина (м. Єкатеринбург, РФ) **Ю. Р. Вишневського** на тему "Проектування моделі безперервної інженерної освіти як фактор відтворення технічної еліти". Доповідач загострив увагу на проблемі депрофесіоналізації вищої освіти.

Теоретико-методологічною глибиною вирізнявся виступ д-ра соціол. наук, професора Харківського гуманітарного університету "Народна українська академія" **Є. А. Подольської** стосовно постмодернізаційних впливів на ціннісний світ та поведінкові практики сучасного студента.

СЕКЦІЯ 22

"НОВЕ ПОКОЛІННЯ ОБИРАЄ: ЖИТТЄВІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ"

Керівник секції:

Сокурянська Л. Г. – д-р соціол. наук, проф., завкафедри соціології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

Робота секції почалася з виступу **О. Л. Омельченко** "Солідарності та культурні практики російської молоді початку XXI сторіччя: теоретичний контекст та емпіричні знахідки", в якому значна увага була приділена теоретичному осмисленню поняття "солідарність". Доповідач акцентувала увагу на необхідності переосмислення теоретичних засад вивчення молоді в умовах сучасного суспільства. Російський академічний дискурс у виступі було поділено на два основні потоки, які походять ще з радянської соціологічної традиції. Перший – адаптація західних парадигм, а також радянська локальна парадигма. Другий – сплав ідеолого-політичного та адміністративно-бюрократичного виховання крізь призму морального обов'язку молоді перед суспільством. Поняття "солідарності" дозволяє вийти за межі цих потоків та акцентувати увагу не на споживанні та стилі, а на типах комунікації та задоволення взаєморозумінням в групі. Основною практичною знахідкою є визначення багатовекторності російських молодіжних солідарностей.

Ця доповідь викликала велику кількість запитань та коментарів серед учасників секції. Виступи перетворилися на дискусію щодо актуальності та евристичної цінності використання різних теоретичних підходів до вивчення молоді, а також до аналізу конкретних видів молодіжної активності та молодіжних спільнот.

СЕКЦІЯ 23
"СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА:
ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ТА МЕХАНІЗМИ ПОЄДНАННЯ
СУСПІЛЬНИХ І ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ"

Керівник секції:

Гриценко А. А. – д-р екон. наук, проф., заввідділу економічної теорії, заступник директора Інституту економіки та прогнозування НАН України

Чл.-кор. НАНУ, заступник директора Інституту економіки і прогнозування НАН України **А. А. Гриценко** як керівник секції окреслив напрями роботи та визначив пріоритети дискусії, зокрема необхідність пошуку шляхів модернізації економічних функцій держави у процесі ринкової трансформації. У своїй доповіді "Модернізація політико-економічних функцій держави" він визначив головну суперечність економічного розвитку українського суспільства як суперечність між загальною економічною суттю держави як представника суспільних інтересів і використанням її функцій для реалізації приватно-корпоративних інтересів, що виражається у формуванні державно-олігархічного капіталізму.

Канд. соціол. наук, заввідділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій Інституту економіки і прогнозування НАН України **О. М. Балакірева** виступила модератором дискусії. У своїй доповіді "Ціннісні орієнтири соціально-економічної політики" вона погодилася з А. А. Гриценком щодо загострення суперечностей між різними соціально-економічними групами і підкреслила необхідність визначення особливостей ціннісних орієнтирів різних верств населення як бажаних цілей суспільства. Серед таких пріоритетів – розбудова справедливого суспільства, налагодження діалогу між владою та народом, розвиток освіти впродовж життя, зменшення нерівності тощо.

Ряд доповідей було присвячено проблемі зайнятості. Так, д-р **Н. Гєнов** зі Школи перспективних соціальних досліджень у м. Нова Горіца (Словенія) представив аналіз стратегій працевлаштування ("employability") безробітних в Австрії та Словенії, розглядаючи Австрію як приклад успішної соціально-економічної політики у сфері зайнятості. Він підкреслив, що світова фінансова криза 2008 р. виявила структурні проблеми в економіці Словенії, які спровокували значний ріст безробіття, хоча до цього періоду історія посткомуністичної трансформації країни вважалася успішною.

Доповідь канд. соціол. наук, доцента Київського національного університету ім. Тараса Шевченка **С. С. Бабенко** "Нерівності зайнятості: соціальні виміри трудової мобільності в кризовому соціумі" була присвячена нерівностям зайнятості та незайнятості, нерівностям формальної та неформальної зайнятості, соціально-демографічним нерівностям зайнятості (за віком, статтю тощо), нерівностям внутрішньої та зовнішньої трудової мобільності. Усі ці нерівності відображають неефективне використання людського потенціалу в українському суспільстві, як стверджує С. С. Бабенко.

Тема зайнятості також була представлена в доповіді **Т. Г. Коломоєць** – ст. викладача Криворізького педінституту ДВНЗ "Криворізький національний університет", де були систематизовані чинники професійної діяльності. Про відсутність чіткої концептуалізації поняття "неформальна зайнятість" зазначив **М. Етенко** – аспірант Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Ще один представник Школи перспективних соціальних досліджень у м. Нова Горіца д-р **Борут Рончевіц** представив доповідь "Соціальні поля технологічної інновації", де за допомогою методики нечітких множин (fuzzy-sets) виокремив необхідні компоненти для успішного інноваційного розвитку: інститути, мережі і когнітивні структури. За його оцінками, в умовах адаптації до глобальних трендів необхідні щонайменше два такі компоненти.

Секція завершилася виступом канд. соціол. наук, наукового співробітника Інституту економіки і прогнозування НАН України **Ю. В. Середи** щодо ролі трудових ціннісних орієнтацій у процесі соціальної мобільності. У своїй доповіді "Трудові цінності та міжгенераційна соціальна мобільність: роль соціально-економічних трансформацій" авторка стверджувала, що трудові цінності, пов'язані з важливістю самореалізації, ініціативності та навчання, можуть бути додатковим чинником висхідної соціальної мобільності разом з такими традиційними соціальними ліфтами, як освіта чи соціальний капітал.

Робота секції дозволила окреслити перспективні напрями соціально-економічного розвитку, практики вирішення локальних протиріч в умовах адаптації до глобальних трендів, а також нові способи виміру та аналізу економічних і соціальних феноменів.

"КРУГЛИЙ СТІЛ" "ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУСПІЛЬСТВ, ЩО ТРАНСФОРМУЮТЬСЯ"

Модератори:

Ядов В. О. – д-р філос. наук, проф., декан факультету соціології Державного академічного університету гуманітарних наук (м. Москва);

Хмелько В. Є. – д-р філос. наук, проф., президент Київського міжнародного інституту соціології (м. Київ)

"Круглий стіл" "Теоретичні дослідження суспільств, що трансформуються" викликав особливе зацікавлення учасників II Конгресу САУ.

На його засідання були запрошені провідні вчені з Росії – Галина Силласте (Москва), Анатолій Вишневський (Москва), Юрій Вишневський (Скаторинбург), Білорусі – Давид Ротман, Лариса Філінская (Мінськ), України – Віль Бакіров, Лариса Хижняк, Марія Култаєва, Віра Арбеніна, Олександр Поступний, Віталій Лукашук (Харків), Юрій Яковенко, Андрій Горбачик, Ольга Куценко, Сергій Макеев, Світлана Оксамитна, Ольга Балакірева (Київ), Валерій Бурєга (Донецьк), Борис Нагорний, Андрій Яковенко, Олег Мазурик (Лу-

ганськ) та ін. Недивно, що цей "круглий стіл" викликав величезний інтерес учасників II Конгресу: Малий актовий зал головного корпусу ХНУ ім. В. Н. Каразіна був переповнений.

Відкрив засідання **В. С. Бакіров**, який, привітав учасників. Першим слово було надано **В. О. Ядову**. Він поставив на обговорення ряд питань: чи всім пострадянським країнам та суспільствам притаманні такі характеристики, як всеохоплююча роль держави, корупція чиновництва, незрілість інститутів громадянського суспільства, домінанта екстернального локусу контролю як типової особистісної риси більшості населення та ін.

Дискусія була гідно продовжена **В. Є. Хмельком та Д. Г. Ротманом**. Останній, зокрема, відзначив гомогенність і близькість історії пострадянських країн, близькість їх історичних та культурних траєкторій.

Суттєве заперечення цьому висунула **В. І. Подшивалкіна**, яка вказала на те, що радянське минуле в різних пострадянських країн не таке вже й однакове і не так вже й значиме, хоча минуле справді було спільним (проте Прибалтика – це одне, друге – Середня Азія, третє – Україна з її множинними історіями). Вона підкреслила, що необхідно враховувати не лише радянське, а й дорадянське минуле всіх країн, те, які вектори розвитку для них характерні.

Концептуальні виміри дискусії були розширені **Г. Г. Силласте**, яка запропонувала звернути увагу на актуалізацію гендерних осей нерівності в суспільстві, на вихід на передній соціальний план жінок в усіх сферах життя, а також **О.Д. Куценко**, згідно з думкою якої необхідно змінити оптику аналізу посткомуністичних трансформацій: "плоска" оптика сучасної соціології з її однозначною і лінійною інтерпретацією має бути замінена на багатовимірну, і тут можуть бути застосовані й теорії асоційованого/наздоганяючого розвитку (Кардозо), і концепції, що враховують історичний контекст тих "пісочниць", в яких перебували пострадянські країни.

Суттєві акценти в дискусію були внесені **Ю. Р. Вишневським, С. Л. Катаєвим**, котрі вказали на тіньові практики й тіньові аспекти соціально-економічного життя як спільної характеристики всіх пострадянських країн, угорським колегою **Палом Тамашем**, який відзначив схожість конфігурацій "залежного капіталізму", зокрема в процесах деіндустріалізації в пострадянських устроях Східної Європи.

У цілому "круглий стіл" пройшов в атмосфері напруженої уваги, активної участі багатьох присутніх та величезного зацікавлення обговоренням не лише з боку провідних соціологів, а й молодих викладачів, аспірантів, студентів.

Детальний виклад матеріалів "круглого стола" "Теоретичні дослідження суспільств, що трансформуються" буде представлено в черговому випуску "Українського соціологічного журналу" за 2013 р.

"КРУГЛИЙ СТІЛ" "СОЦІОЛОГІЧНІ ІНДЕКСИ: РОЗРОБКА, АПРОБАЦІЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ"

Модератор:

Головаха Є. І. – д-р філос. наук, проф., заступник директора Інституту соціології НАН України

При вивченні тих чи інших явищ соціолог неминуче звертається до питань вимірювання, оскільки перед ним стоїть завдання об'єктивно інтерпретувати суб'єктивні характеристики соціальної реальності: відносини, думки й оцінки, мотивацію вчинків, ціннісні орієнтири і т. ін. Як правило, сучасні дослідники обмежуються простими методами обробки даних і для виявлення закономірностей не виходять за рамки частотних одномірних чи двомірних розподілів.

Доцент кафедри методів соціологічних досліджень (ХНУ ім. В. Н. Каразіна) **Н. В. Коритникова** запропонувала учасникам обговорити ряд питань: що може бути взято за теоретичну основу індексу? В яких випадках доцільно займатися побудовою індексу? Яким чином передбачити математичне й логічне обґрунтування вибраної системи індикаторів? Шляхом яких процедурних схем розробляються і впроваджуються оптимальні типи шкал? Кожний нарахований компонент індексу повинен мати обґрунтування на користь своєї важливості та надійності щодо вивчення з його допомогою соціального об'єкта.

Узагальнюючи виступи учасників "круглого столу", декан факультету соціології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка **А. П. Горбачик** підкреслив актуальність таких обговорень, а також виділив ряд найважливіших критеріїв для перевірки валідності й надійності соціологічних індексів у конкретних випадках.

"КРУГЛИЙ СТІЛ" ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ ДИСФУНКЦІЙ В УКРАЇНІ

Модератор:

Катаєв С. Л. – д-р соціол. наук, проф. кафедри соціології та соціальної роботи Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), завкафедри соціології Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького

Питання, що обговорювалися:

- концептуалізація в соціологічному дискурсі дисфункціональних явищ у суспільстві, їх прояви, класифікація, причини та наслідки;
- конструктивні та деструктивні аспекти дисфункціональних явищ, засади їх подолання та попередження;
- засоби нейтралізації та компенсації негативних наслідків дисфункцій для забезпечення життєздатності суспільства;
- емпірична верифікація дисфункціональних явищ у суспільстві.

У ході дискусії учасники "круглого столу" звернули увагу на моральні, політичні, екзистенціональні аспекти дисфункціональних явищ і дійшли висновку щодо необхідності більш докладно вивчати цю проблему. Учасники "круглого столу" висловили побажання на наступному Конгресі або соціологічній конференції повернутися до обговорення питань дисфункціональних явищ у суспільстві.

"КРУГЛИЙ СТІЛ"

"СОЦІОЛОГІЧНА ПРАКТИКА ТА ПРАГМАТИЧНІ ВИКЛИКИ"

Модератори:

Подшивалкіна В. І. – д-р соціол. наук, проф., завкафедри соціальної і прикладної психології Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова;

Ячний А. М. – канд. філос. наук, доцент кафедри соціології Дніпропетровського національного університету ім. Олеса Гончара;

Бірюкова М. В. – канд. соціол. наук, доцент, докторант кафедри соціології та політології Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут"

Мета "круглого столу" – обговорення прагматичних та технологічних проблем сучасної соціологічної практики, зокрема особливостей розвитку соціологічної діяльності в умовах кількісних та якісних змін у соціологічному товаристві, співпраці з громадянським суспільством тощо.

Крім того основними були питання, як готувати до ефективної практичної діяльності студентів-соціологів. Були обговорені пропозиції щодо написання навчального посібника із соціальної інженерії та соціальних технологій для студентів-соціологів.

"КРУГЛИЙ СТІЛ"

"СМИСЛОВІ ПЕРСПЕКТИВИ НАВЧАННЯ/ВИВЧЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ"

Модератори:

Сорока Ю. Г. – д-р соціол. наук, доцент кафедри соціології соціологічного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна;

Малес Л. В. – д-р соціол. наук, доцент кафедри теорії та історії соціології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Центральною темою обговорення засідання "круглого столу" "Смислові перспективи навчання/вивчення соціології", стала студентоцентрирована освіта – концепція та практика вищої освіти, де навчальна діяльність студентів конституює місію ВНЗ, навчальний план, діяльність викладачів, фізичний простір навчальних закладів, їх фінансування, успішність.

Виклики, що їх нині відчуває соціологічна наука, проблематизують такий аспект її існування, як навчання та викладання. Завдяки процесам масовізації вищої освіти, зростанню ролі аудіовізуальних аспектів соціальної комунікації, медіатизації суспільної взаємодії змінюються очікування студентства щодо характеру спілкування в аудиторії. Його змін вимагає й перехід сучасної вищої освіти від орієнтації на оволодіння корпусом істин до вміння добувати знання.